

مآخذشناسی مهاجرت در ایران

از: مقتدالاتام روانبخش

مهاجرت فصلی روستائیان و تاثیر آن بر تولید زراعی در منطقه دشت اصفهان

طاهر رستمی، مینو الوندی - وزارت کشاورزی و عمران روستایی - مهر ماه ۱۳۵۹ - تعداد صفحات ۴۶.

گزارش حاضری، نتیجه مطالعه‌ای است که در فاصله زمانی مهر تا اسفند ماه ۱۳۵۷ در استان اصفهان صورت گرفته است. هدف از انجام آن، شناخت مسئله مهاجرت فصلی و گسترش کار مزدوری روستائیان دشت اصفهان و تأثیر آن بر زندگی خانواده‌های روستایی، روند تولید کشاورزی و ساخت اجتماعی روستاها است.

مطالعه حاضر در سه مرحله انجام شده است. در مرحله اول خانواده‌های بهره‌بردار از بقیه ساکنین روستا تفکیک شده‌اند. در مرحله دوم رابطه خانواده‌های بهره‌بردار با مسئله فروش نیروی کار مورد بررسی قرار گرفته و براین اساس خانواده‌های بهره‌بردار در دو گروه طبقه بندی شده‌اند و در مرحله سوم با انتخاب نمونه‌هایی از هر دو گروه، شرایط اقتصادی و تولیدی جامعه مورد نظر بصورت دقیق تر مورد مطالعه قرار گرفته و تأثیر مهاجرت بر زندگی خانوار روستایی، تولید کشاورزی و ساخت اجتماعی بررسی شده است.

نکته قابل ذکر اینکه، در این تحقیق آنچه که تحت عنوان مهاجرت فصلی مورد کنکاش قرار گرفته، حرکت نیروی انسانی از یک شبکه روابط اقتصادی - اجتماعی به یک شبکه روابط اقتصادی - اجتماعی متفاوت با آن و بازگشت مجدد این نیرو است. ضمناً این مطالعه مسئله قشری از روستائیان را مطرح می‌سازد که زندگی اجتماعیشان ابعاد گوناگون دارد. این روستائیان از نقطه نظر قشری اجتماعی، یک دسته و گروه جا افتاده نیستند، همان‌طور که محدود نیز نشان می‌دهد که چگونه این خانوارها به انواع و اقسام فعالیت‌ها روی آورده تا زندگی محقر خود را اداره کنند.

دومین بررسی مهاجرت استان اصفهان

سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان - فروردین ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۲۶

بازدهی نزولی سرمایه در کشاورزی است. ثانیاً میزان سرمایه گذاری برای افزایش سطح زیر کشت با توجه به ضرورت تسطیح، زهکشی اصلاح خاک و گاه شست و شوی خاک، مستلزم صرف هزینه‌های گزافی است که با توجه به بازدهی ناچیز سرمایه در بخش کشاورزی، جاذبه لازم برای جلب سرمایه‌های بخش خصوصی را نداشته و عموماً هزینه‌های گزافی است بر عهده دولت. و سرانجام آن که هر نوع سرمایه گذاری برای افزایش سطح زیر کشت، مستلزم صرف هزینه‌های گزاف برای تأمین منابع آب زراعی است که خود از عوامل محدود کننده انکشاف کشاورزی به شمار می‌آید.

به این ترتیب می‌توان گفت که در شرایط موجود از دیدگاه خود نیروی مازاد بخش کشاورزی، و احتمال بنا به ملاحظات اقتصادی از دیدگاه دولت نیز، مهاجرت بخشی از روستائیان به شهرها ساده‌ترین، سریع‌ترین، عملی‌ترین و نتیجه بخش‌ترین راه برای حل مسئله پیچیده و زیان رسان وجود نیروی مازاد نسبی در بخش کشاورزی است. در ایران با توجه به درآمد سرشار نفت حل این مسئله یفرنج و دشوار از هر کشور جهان سومی دیگری آسان تر است.

محدوده روستاهاست. این نظریه به دلائل زیر تادرت می‌نماید:

از سببی رشد بخش صنایع فقط در چار چوب اقتصاد شهری ممکن است چرا که اولاً رشد صنایع به منظور جذب نیروی کار در بخش صنعت در مناطق روستایی به علت ماهیت تمرکز طلب صنعت بسیار دشوار است و ثانیاً انباشت سرمایه در روستاها به حدی نیست که بتواند منابع لازم برای سرمایه گذاری در صنایع را تأمین کند زیرا منبع اولیه و اصلی انباشت سرمایه در روستاها فعالیت‌های کشاورزی است که خود دچار بیماری مزمن کمبود سرمایه است. و از سوی دیگر توسعه صنعت در روستاها از لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نیست. وانگهی با توجه به شرایط خاص روستاها و مشکلات اقلیمی و کمیابی عوامل آب و خاک مستعد کشاورزی، توسعه بخشیدن به منابع تولید در بخش کشاورزی نیز به سادگی مقدور نیست. چرا که توسعه عملیات کشاورزی مستلزم افزایش سرمایه گذاری در واحد سطح، افزایش سطح زیر کشت و تأمین منابع جدید آب است. شکی نیست که اولاً حد سرمایه گذاری برای افزایش تولید در واحد سطح تابع قانون اقتصادی

زیرنویس‌ها:

8'Agricultural 8 Structural transformation.

Bouce F. Johnson 8 Peter Kildg - 1975, P. 78.

۹ - مشتمل بر ۳۰ روز مرخصی استحقاقی، ۵۴ روز تعطیل روزهای جمعه، به طور متوسط ۳۰ روز تعطیل رسمی مربوط به اعیاد، عزاداری‌ها و روزهای ملی و جداکثر ۳۰ روز مرخصی استعلاجی، که جمعا ۱۴۴ روز می‌شود. منابع و ماخذ: قسمت ۵

۱- ابوالحسن دانش. مقدمه‌ئی بر تئوری حاشیه نشینی و مهاجرت‌های بی رویه در کشورهای جهان سوم: یک مطالعه موردی در ایران. سازمان برنامه و بودجه، دفتر جمعیت و نیروی انسانی. دیماه ۱۳۶۲

۲- ضیاء موحدی و کاظم محمد. پژوهش آماری برای ارائه سیمای مهاجران در تهران و تبریز، سازمان برنامه و بودجه وزارت کار و امور اجتماعی، تاریخ انتشار ۱۳۵۶

۳- سازمان برنامه و بودجه، معاونت برنامه ریزی. شاخص‌های اجتماعی ایران، ۱۳۵۷ - بررسی مقدماتی. تهران.

۴- سازمان برنامه و بودجه، مرکز آمار ایران. سرشماری عمومی نفوس و مسکن آبانماه ۱۳۵۵ کل کشور، نشریه شماره ۱۸۶. تهران. سال انتشار ۱۳۵۹.

۵- کریم درویشی و حسین شاعری. موقعیت و مسائل بخش کشاورزی و روستاهای کشور. اداره کل اقتصاد کشاورزی، وزارت کشاورزی. تهران سال ۱۳۶۲.

۶- سازمان برنامه و بودجه، مهندسین مشاور ستیران. مطالعه استراتژی دراز مدت طرح آزمایش سرزمین. گزارش دوازده ماهه - گزارش نهائی. دوره اول - جلد اول. تهران. سال ۱۳۵۳.

۷- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. گزارش اقتصادی و ترازنامه سال ۱۳۶۱. تهران، آبان ۱۳۶۲.

۱- مشتمل بر ۵ هزار خانوار نمونه در تهران، ۲۰۰۰ خانوار نمونه در شهر تبریز و ۶۸۵ خانوار نمونه در روستاهای «سهراب» و «تازه کند». در این مطالعه وضع مهاجر پذیری و نیز مختصات مهاجران قبل و بعد از مهاجرت، در شهرهای تهران و تبریز و دوروستای فوق مورد مطالعه قرار گرفته است.

۲- برای اطلاع در این زمینه رجوع کنید به: F.A.O., Migration and rural development F. A. O. economic and social development paper, No.3, 1978, Rome

۳- مساله تولید مواد غذایی مورد نیاز نیز در این جریان نقش مهمی ایفا نمی‌کند. چرا که دولت‌ها به ناچار با امکاناتی که در اختیار دارند، واردات را افزایش می‌دهند.

۴- در این زمینه نگاه کنید به: Schwarz weller Hooy, K - Migration and the changing rural Scene. Rural Sociology - Vol. 44. Spring 1979. No. 1 Rural Sociologg Societg. Texas A8 Muniversity. P 7

۵- با احتساب رشد ۲/۹ درصد جمعیت کل کشور در فاصله سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ و معادل گرفتن آن با نرخ رشد جمعیت روستایی بر پایه رقم جمعیت روستایی در سال ۱۳۳۵، جمعیت روستایی مورد انتظار در سال ۱۳۶۰ معادل ۲۶/۷ میلیون نفر برآورد شد.

۶- رجوع کنید به: نتایج آمارگیری از بودجه خانوارهای روستایی سال ۱۳۵۵، سازمان برنامه و بودجه، مرکز آمار ایران، صفحه ۹۳.

۷- البته روشن است که دسترسی بالقوه به برخی امکانات خدماتی شهری (به ویژه در زمینه درمانی و آموزشی و غیره) حتی در محله‌های فقیرنشین شهرها بیش از روستاها است

در بررسی حاضر که بیشتر از دیدگاه آماری به ابعاد مختلف نگریسته شده است، محدوده زمان سرشماری ۱۳۵۵ استان اصفهان به عنوان محدوده مورد مطالعه و دوره های ۲۵،۲۵، ۲۵،۲۵ و بخصوص ۵۰،۵۵ دوره های مطالعه را تشکیل می دهد. بررسی اخیر به دنبال نشریه شماره ۳ واحد پژوهش سازمان برنامه و بودجه استان اصفهان که حاوی اطلاعات قابل توجهی در مورد مهاجرت قبل از سال ۲۵ و ۲۵ برای محدوده ۱۳۵۹، استان اصفهان است، تدوین شده است. مطالعه اخیر اولین مطالعه در زمینه مهاجرت استان اصفهان است که سعی در شناخت روند مهاجرت دارد. مهمترین منابع اطلاعات مهاجرت، سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن است.

گزارش جمعیت، جوامع و مهاجرت در استان آذربایجان شرقی

سازمان برنامه و بودجه آذربایجان شرقی - تیر ماه ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۵۱

گزارش حاضر مشتمل بر ۳ بخش جمعیت، جوامع و مهاجرت است، اختصاص بخشی مستقل به مقوله مهاجرت از آنجا نشأت می گیرد که این مسأله چنان ابعاد عظیمی به خود گرفته که تمام مسائل جمعیتی را تحت الشعاع خویش قرار داده است و جا دارد به عنوان موضوعی فوری و مهم، نظر برنامه ریزان و دست اندرکاران اجرایی را به خود جلب کند.

در گزارش ضمن مروری بر سابقه جمعیت تبریز، به تراکم جمعیت آن اشاره شده است و پس از آن موضوع ساخت سنی و جنسی جمعیت و بعد خانوار و اشتغال بحث می شود. بر این اساس تراکم جمعیت استان در سال ۱۳۴۵ رقمی معادل ۳۸/۸ می باشد که پادرنظر گرفتن تراکم کل کشور در این سال که ۱۵/۴ است، رقمی نسبتاً بالا است. این نسبت در سال ۱۳۵۵ به ۴۷/۷ در مقابل ۲۰/۴ می رسد. بیشترین تراکم جمعیتی در این استان را شهرستان تبریز داراست و کمترین میزان مربوط به شهرستان اهر می باشد.

در قسمت مربوط به جوامع شهری و روستایی بحث چهارچوب نظری جمعیت و جوامع استان، جامعه عشایری و امکان آنها به میان آورده می شود. در رابطه با مهاجرت براساس آمارهای موجود، به طور خلاصه آذربایجان شرقی به تمام استانهای کشور غیر از استان هرمزگان مهاجر فرستاده است و مقصد آنها در درجه اول استان مرکزی بوده است.

بررسی مهاجرت در استان آذربایجان شرقی

محمد باقر بهشتی گرمی - سازمان برنامه و بودجه آذربایجان شرقی - تیر ماه ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۳۶

جزوه حاضر که در بر گیرنده بررسی وضع موجود مهاجرت به خارج و در داخل استان آذربایجان شرقی است با استفاده از آمارهای تطبیقی سالهای ۱۳۲۵ و ۱۳۵۵ و فاصله سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۲ به بررسی مسائل پرداخته است. در این گزارش ضمن مروری آماری بر مهاجرت به داخل و خارج از استان، رشد جمعیت و حرکات آن نیز بحث می شود. بر اساس نتایج حاصله، کل استان آذربایجان شرقی مهاجر فرست است و میزان خالص مهاجرت آن به خارج از استان حدود ۱۵ درصد جمعیت متولد در استان می باشد. ضمناً بیشتر مهاجرین استان به خارج از استان را جمعیت فعال ۲۰-۳۹ ساله تشکیل می دهند. مهاجر پذیرترین شهرستانهای استان در فاصله ۱۳۴۵ تا ۱۳۶۳ به ترتیب شهرستانهای مغان، مشکین شهر، تبریز، اردبیل، مرند و مهاجر فرست ترین آنها به ترتیب اهر، سراب، هشتروند، میانه، خلخال و مراغه بوده اند.

بررسی مسائل اقتصادی و اجتماعی روستاهای هشتروند

دکتر حسین آسایش و همکاران - موسسه تحقیقات اجتماعی و علوم انسانی دانشکده ادبیات تبریز - اسفند ماه ۱۳۴۶، تعداد صفحات ۱۷۹

منظور از انجام تحقیق فوق، شناسایی وضع اقتصادی، اجتماعی روستاهای هشتروند و شناساندن امکانات و مقدرات موجود برای توسعه امور کشاورزی و روستایی و بالاخره کمک به طراحان و مسئولان برنامه ریزی و بهسازی مناطق روستایی و تسهیل امور مربوط به اجرای طرحهای عمران روستاهاست.

در این مطالعه، مسائل و موارد زیر مورد توجه گروه مطالعاتی بوده است:

- شناسایی اوضاع جغرافیایی منطقه مورد مطالعه که با توجه به امکانات بررسیهایی در مورد جغرافیای طبیعی، انسانی و اقتصادی بعمل آمده و در مورد وضع عمومی و جغرافیایی دهات از لحاظ طبیعی نیز بررسی شده است.

- بررسی مشخصات و خصوصیات عمومی دهات نمونه که در این زمینه در مورد وضع عمومی دهات نمونه از قبیل موقعیت محلی دهات و دوری و نزدیکی آنها از مراکز اداری، درمانی، امنیتی و فرهنگی مطالعاتی صورت گرفته است.

- بررسی خانوارهای نمونه جهت شناخت مسائل در یک واحد کوچکتر (خانواده) ولی در مقیاس وسیع و همه جانبه. به این منظور خانوارهای نمونه از لحاظ خصوصیات دموگرافی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، بهداشتی و کشاورزی بررسی شده و اطلاعاتی در زمینه ابعاد خانوار، توزیع خانوار، گروههای مختلف سنی، مهاجرت، علل عدم مهاجرت، محل مهاجرت، مهاجرت و رابطه آن با سنین مختلف و..... از آنها گرفته شده است. بر این اساس از ۱۳۳۳ نفر کل جمعیت خانوارهای نمونه فقط ۲/۳ درصد مهاجرت کرده اند که از این عدد ۱۸ نفر یا ۱/۲ درصد مرد و ۱۵ نفر یا ۱/۱ درصد زن بوده اند. نرخ مهاجرت در گروههای سنی ۲۰ تا ۲۴ ساله بیشتر از سایر گروهها می باشد. علل عدم مهاجرت، بیکاری، کم کاری، ازدواج، تحصیل و تبعیت از خانواده بوده است.

مهاجرت و توسعه روستایی

ج. د. گورنی - ترجمه فرهاد ماهر - مرکز تحقیقات روستایی و اقتصاد کشاورزی وزارت کشاورزی - سال ۱۳۶۵ - تعداد صفحات ۱۳۰

ترجمه حاضر مسئله مهاجرت در رابطه با توسعه روستایی را مورد بحث و بررسی قرار می دهد. در این کتاب مولف سعی دارد که جانب گیریهای شهری را که بر اکثریت قریب به اتفاق مطالعات مربوط به مهاجرت سایه افکنده است، بر ملا کند و در عین حال تلاش می کند تا به طرح عناوینی پیردازه که بطور کلی مربوط به گونه ای از مهاجرت است که ارتباط مستقیمی با توسعه روستایی و مسائل آن پیدا می کند. کتاب با تشریح ارتباط مهاجرت با فعالیت های دستگاه توسعه روستایی، در دو بخش تحت عناوین «مهاجرت و توسعه روستایی، کشاورزی» و «ملاحظات چند در باب برخی از جنبه های خاص مهاجرت» تدوین شده و در نهایت پیوست ها و ماخذ و مراجع را بیان کرده است.

بخش اول برای تدریس مفاهیم اساسی مناسب است و در بخش دوم همان مفاهیم به طور عمیق تری مورد بررسی قرار می گیرد به علاوه بخش دوم اشاره به عناوینی دارد که می تواند موضوع پژوهش های آینده باشد. بنابراین هدف بخش اول تسهیل یادگیری و هدف بخش دوم، افزایش درک و فهم عمیق تر نسبت به مسئله است. در این بخش می توان مناسبات درونی و توسعه روستایی را از دیدگاههای گوناگونی مطالعه کرد. مسئله جانب گیری شهری یعنی اینکه مهاجرت همیشه از دیدگاه شهری بررسی شده است، ارتباط فاصله و مهاجرت با دستگاههای توسعه روستایی و موضوع رعایت حقوق بشر در امر مهاجرت، یعنی اینکه مردم را نباید مستبدانه به مهاجرت وا داشت، در این بخش مورد اشاره قرار گرفته است.

مولف در رابطه با هدف اساسی کتاب اذعان دارد که این راهنما به منظور تدریس و انجام پژوهش های مربوط به مهاجرت و توسعه روستایی تدوین شده است و هدف از آن جلب توجه کادرهای آموزشی، تربیتی، محققان دانشکده ها و دانشگاههای کشاورزی و نیز دستگاههای ذیربط در توسعه روستایی به طرحهای نوینی است که مطالعه مباحث مهاجرت و توسعه روستایی را مد نظر دارد. در مجموع نکاتی که در این کتاب برای بحث انتخاب شده به جنبه های غیر اقتصادی مهاجرت و توسعه روستایی پرداخته است و با مسائل به عنوان یک کل بهم پیوسته برخورد کرده است، اطلاعات و نکات مورد بحث تا حد امکان به شکل یادداشت هایی ارائه شده اند که مستقل از هم قابل استفاده باشند. هدف

از این کار، انعطاف بیشتر برای سازگاری با سطح دانشجویان حوزه های مورد توجه و زمان موجود بوده است. لازم به تذکر است که این کتاب به مسئله مهاجرت تنها در مورد کشورهای در حال توسعه و سیاستهای توسعه کشاورزی، مهاجرت درونی و مهاجرتیهای که پیامد وقایع غیر عادی مانند جنگ، مصیبت های طبیعی و مانند آن نباشد، پرداخته است.

عوامل و عوامل مهاجرت بی رویه روستائیان به مراکز شهری در ایران

ابوالحسن دانش و با همکاری آقایان دکتر جعفر عبادی و کاظم گازیرونی - انتشارات... - شهریور ۱۳۶۲ - تعداد صفحات ۳۴

هدف از انجام این تحقیق، شناخت ابعاد مهاجرت های بی رویه در ایران و ارائه پیشنهاداتی برای کنترل آن می باشد. به این منظور نویسندگان نظرات و تحقیقات خود را در قالب عناوینی چون مهاجرت روستائیان به شهرها، عوامل تعیین کننده مهاجرت های روستائیان به شهرها و ویژگیهای مهاجران روستایی در ایران و پیشنهادات مربوطه مطرح کرده اند. بر این اساس مهاجرت به شهرها اشکال مختلفی دارد. مهاجرت دائمی و اصلی دو گونه از مهاجرت هستند و اصولاً پدیده مهاجرت را در ساختار اقتصادی و ساختار اجتماعی و روانی می توان جستجو کرد. مواردی چون سرمایه گذاری و توزیع جغرافیایی درآمدها از جمله علل اقتصادی، و نفوذ ارزشهای حاکم بر شهرها در دهات و انتظارات غیر واقعی در مورد امکانات موجود در شهرها از علل روانی و اجتماعی مهاجرت محسوب می شوند. بنابراین برای دست یابی به یک توسعه اقتصادی و اجتماعی موزون به طور اعم و کنترل مهاجرت های غیر معقول روستائیان به شهرها به طور اخص، ایجاد توازن، تعادل و هماهنگی در هر یک از ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و روانی امری ضروری به نظر می رسد.

بازسازی صنایع ایران، سرمایه گذاری در بخش کشاورزی و تشویق صنایع روستایی، ایجاد مزارع مستجمعی بیشتر از ۲۰ هکتار، استفاده از تکنولوژی کارگر طلب، کنترل جمعیت، عدم تمرکز فعالیت های صنعتی و خدماتی، ایجاد راهها، مراکز آموزشی، بهداشتی و روانی در روستاها و بررسی و مطالعه برای تغییر پایتخت از تهران محل دیگر می تواند در جهت کاهش روند مهاجرت موثر باشد.

نگاهی به اوضاع اجتماعی و اقتصادی روستای «وشته» شهرستان قزوین

احمد قالی - دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه ملی ایران - بهمن ماه ۱۳۵۲ - تعداد صفحات ۷۶

هدف از تدوین تحقیق فوق شناخت وضعیت جغرافیایی، تاریخیچه روستا، جمعیت نگاری، شکل سکونت، بوم شناسی، اقتصاد و اوضاع اجتماعی روستای «وشته» قزوین است. این گزارش که در مجموع در سیزده فصل به رشته تحریر در آمده، به مسئله مهاجرت نیز اشاره ای گفرا داشته است. در این قسمت از آمار و ارقام نیز استفاده شده است. در ارتباط با مهاجرت در این تحقیق چنین آمده است:

«با نظر کلی به آمار و ارقام می توان مشاهده کرد که مهاجرین از روستا را بیشتر مردان تشکیل می دهند و علت اصلی آن، عدم تکافی در آمد در روستا می باشد. بیشتر مردان مهاجر روستای «وشته» در تهران، در چوب فروشیهای پهل چوبی و دروازه شیریان کارگر روز مزد هستند. زنانی که از روستا مهاجرت کرده اند، افرادی هستند که همراه شوهر خود به ده دیگر یا به شهر رفته اند و همچنین زنان مهاجر به روستا بر اثر ازدواج به این روستا آمده اند. مهاجرت های فصلی بیشتر در فصل بیکاری روستائیان (یعنی از اوائل پائیز تا یکی دو ماه بعد از عید نوروز) می باشد.»

اثر مهاجرت بر تورم، الگویی برای یک طرح پژوهشی

صادق سیفی - گروه مطالعات آمایش سرزمین استان لرستان - شهریور ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۱۵

هدف از تدوین این نوشتار چگونگی تحقیق در مورد اثرات اقتصادی مهاجرت در قالب یک طرح پژوهشی است، چرا که اصولاً این پدیده (مهاجرت) حامل بار منفی سنگینی از مسائل و واکنش‌های زنجیره‌ای اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی است که تأملی در ابعاد مختلف آن اکتفا به مطالعاتی فراوانی را پیش روی ما می‌گشاید.

طی چند سال گذشته مطالعاتی در باب مهاجرت انجام شده ولی همه این مطالعات یک منجر مشترک دارند و آن بعد اجتماعی (و احیاناً فیزیکی در رابطه با حاشیه نشینی) است. در حالی که مسئله مهاجرت یک وجهی نیست، تحلیل همه سویه آن ضرورت برخوردی «کل نگر» از جمله توجه به بعد اقتصادی مسئله را مطرح می‌سازد.

لذا در این گزارش دلایل توجیهی برای بررسی اقتصادی مهاجرت همراه با فرضیه‌های مورد نظر مورد مطالعه قرار می‌گیرد و ابعاد قضیه مطرح می‌شود.

* بررسی علل مهاجرت از روستا به شهر در استان چهارمحال بختیاری

سازمان برنامه و بودجه - آفرماه ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۷۴.

در گزارش حاضر سعی شده است با همه محدودیت منابع موجود گامی هر چند ناچیز در راه شناخت چگونگی جابجایی جمعیتی استان چهارمحال بختیاری با توجه به اوضاع اقتصادی و اجتماعی و سیاسی عوامل مختلف برداشته شود تا شاید در روند برنامه ریزیهای اقتصادی، اجتماعی استان مؤثر افتد.

در این مقاله ابتدا به طور خلاصه و مفید سیمای کلی اوضاع اقتصادی و اجتماعی و سیاسی استان ارائه شده و سپس به بحث پیرامون پدیده مهاجرت و اثرات ناشی از آن و اشکال موجود پرداخته و پس از آن علل مهاجرت از روستا به شهر بررسی شده است. در این بحث عوامل مختلفی که باعث تشدید حرکت مهاجرت می‌شوند شناخته می‌شود.

* بیان، مطالعاتی در پاره علل و اثرات مهاجرت در دو روستای اسداباد و نظامی (از دهستان سرخه شهرستان سمنان) ایران.

دکتر تقی طاهری - مرکز تحقیقات مناطق کویری و بیابانی ایران - دانشگاه تهران - سال ۱۳۵۹ - تعداد صفحات ۳۹.

هدف از انجام تحقیق فوق شناخت علل و عوامل مؤثر در مهاجرت روستاهای «اسداباد» و «نظامی» از شهرستان سمنان است.

نویسنده در این تحقیق ضمن بررسی اوضاع در روستای مورد مطالعه، مسئله مهاجرت در این دو روستا را مورد مطالعه قرار داده و اصلاحات ارضی و تأثیر آن در جهت مهاجرت روستائیان را به بحث گذارده است.

گزارش حاضر در پایان سال ۵۶ و آماده چاپ بوده، ولی به علت گسترش اعتصابات و انقلاب اسلامی تأخیری در چاپ آن بوجود آمده است. بنابراین مطالب این تحقیق به قبل از سال ۱۳۵۷ مربوط می‌شود.

* مهاجرت روستایی یک مسئله است

تقی طاهری - مدیریت کشاورزی سازمان برنامه و بودجه تهران - مهرماه ۱۳۶۳ - تعداد صفحات ۲۰.

گزارش حاضر متعاقب گزارش «مهاجرت روستایی در دهستان سرخه شهرستان سمنان» به ویژه در دو روستای «اسداباد» و «نظامی» تدوین شده است. از آنجا که پس از انقلاب، موضوع مهاجرت مجدداً مورد بحث و تجزیه و تحلیل محققین قرار می‌گیرد، نویسنده با توجه به همبستگی و امکانات موجود مناسب دیده است که لااقل روستاهای قبل را پس از گذشت حدود هفت سال از مطالعه آنها و بیش از پنج سال از انقلاب اسلامی بار دیگر مورد بررسی قرار دهد و وضعیت گذشته و حال آنها را مطالعه کند.

گزارش ضمیمه اشاره به علل و عوامل پدیده مهاجرت بطور کلی به ویژه در ایران، به مشخصات جمعیت کشور در ارتباط با مهاجرت روستایی توجه کرده و بر اساس آمار، جمعیت مناطق شهری و روستایی را طی سالهای ۶۲ -

۱۳۵۵ به میان آورده است. در نهایت مسئله اینکه چرا امروز، مهاجرت به عنوان یک معضل شناخته میشود را به بحث گذارده است.

باتوجه به نتایج حاصله، علت مهاجرت روستایی، از فقر و استیصال و درماندگی و کوشش برای نجات زندگی و حفظ بقای شروع میشود تا به میل خوشتر زیستن و هوا و هوس میرسد و در فاصله این دو قطب، علل فرعی فراوانی را می‌توان برشمرد... آنچه در مورد مهاجرت موجب نگرانی است، تورم جمعیت شهر و خالی شدن روستاها است که به تعبیری، تولید کننده روستایی تبدیل به مصرف کننده شهری میشود.

* حاشیه نشینان بندرعباس

مصطفی نیرومند، مجید احسن موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - بهمن ماه ۱۳۵۱ - تعداد صفحات ۷۲.

گزارش حاضر که به منظور شناخت علل و عوامل حاشیه نشینی، مشخصات جمعیتی، منشأ جغرافیائی، وضع اجتماعی و سکونت، انتظارات و مشکلات حاشیه نشینان بندرعباس تهیه شده است با استفاده از آمار و ارقام سعی دارد تا به شناسایی چند و چون خانوارهایی که نه در حاشیه، بلکه در متن شهر به معنای جغرافیائی کلمه، بدون برخورداری از رفاه شهرنشینی سر می‌کنند، کمک کند.

بر اساس نتایج حاصله، مهاجرت، روستائیان در بندرعباس به دلیل جاذبه شهرنشینی به شهرهای صنعتی نبوده، زیرا جذب تشدگان در اقتصاد شهری الزاماً روستایی نبوده و حتی از شهر دیگری هم نیامده بودند. اکثریت آنان متولدین بندرعباس بودند که تمامی عمر خود را محروم از موهب زندگی شهری در متن جامعه شهرنشین گذرانده بودند. آنان نیز که زادگاهشان ده یا شهر دیگری بود، نه به دلیل برخورداری از رفاه بیشتر، بلکه بر اثر عدم گذران زندگی در زادگاه خود، به امید یافتن کار و بی هیچ انگیزه خاصی در انتخاب بندرعباس، راهی آنجا شده بودند.

حاشیه نشینان شهر کرمان دفتر برنامه و بودجه استان کرمان - مرداد ماه ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۸۳.

هدف از این تحقیق، شناخت علت مهاجرت حاشیه نشینان از روستا به شهر، بررسی و توصیف وضع موجود آنها و در نهایت تعیین چاره‌ای برای برطرف ساختن این شکل از زیستن است.

انجام این تحقیق با پیرکردن پرسشنامه از یک دهم جامعه آماری حاشیه نشینان شهر کرمان انجام گرفته است و مسلماً محدودیت زمان نیز دامنه تحقیق را محدود ساخته است.

بر اساس نتایج حاصله، حاشیه نشینان کرمان از شهرستانهای بم، کرمان و جیرفت مهاجرت کرده‌اند و عده‌ای هم از کویلهای دوره گری هستند که از بم آمده و مسیر آنها کرمان، بم، بندرعباس است. بنابر اظهار خود مهاجرین، نداشتن کار، خانه و درآمد کافی علل عمده مهاجرت آنها به شهر بوده است.

کوچ با مهاجرت به کرمان از سال ۱۳۱۸ شروع شده که تا زمان تحقیق نیز ادامه داشته است. عمده مهاجرت از سالهای ۴۰ به بعد بوده و مهاجرت خانه نشینان زودتر از «کوئوک» نشینان (دارندگان خانه‌های چوبی و مقوایی) شروع شده و به همین علت توانسته‌اند در خانه‌های ساخته شده، مستقر شوند.

می‌توان علت مهاجرت روستائیان را در سالهای ۴۰ به بعد، تحول وضع اجتماعی و اقتصادی منطقه و تنگی معیشت و با بالا رفتن سطح توقعات دانست.

فهرست برخی از پژوهشهای انجام شده در زمینه مهاجرت و تحرک جمعیت در ایران

محمد حصصی - دانشگاه شیراز - مرداد ماه ۱۳۵۹ - تعداد صفحات ۹.

هدف از تدوین فهرست نامه فوق، آگاهی پژوهشگران، محققین و نویسندگان از نتایج کارهای انجام یافته در مورد مهاجرت جهت استفاده از تجربیات آنان است. نویسنده در این رابطه چنین می‌گوید:

«پژوهش فرایندی پویا است که با انجام هر تحقیق جدید بر کم و کیف آن افزوده می‌گردد. آنچه دیگران یافته‌اند و مسائلی را که حل نموده‌اند برای پژوهشهای بعدی مینا قرار می‌گیرد تا در کشف مجهولات و یا روشن نمودن جنبه‌های پیچیده و مبهم مسائل متعدد این جهان کوشش مداوم را دنبال نماید.»

در نهایت هدف از جمع‌آوری و تدوین فهرست حاضر بوجود آوردن امکان آگاهی سهل و سریع از کارهای پژوهشی پراکنده‌ای است که در زمینه جابجایی جمعیت و مهاجرت در ایران صورت گرفته است.

* نگاهی کوتاه به مسأله حاشیه نشینی و علل و نتایج آن در شهر شیراز

سیدعلیرضا آیت‌اللهی، محمدکریم منصوریان - دانشگاه شیراز - بهمن ماه ۱۳۵۴ - تعداد صفحات ۱۵.

گزارش حاضر به منظور شناخت علل و عوامل حاشیه نشینی، مشخصات جمعیتی، منشأ جغرافیایی، وضع اجتماعی و سکونت، انتظارات و مشکلات حاشیه نشینان شهر شیراز تنظیم یافته است. بررسی حاضر در خرداد و تیرماه ۱۳۵۴ در دو نوبت انجام شده است. نخست از کلیه خانوارهای حاشیه نشین در چهار منطقه «درکی»، «دباغی غربی»، «دباغی شرقی» و «قصرالدشت» سرشماری شده و خصوصیات اساسی نظیر مهاجرت، مدت مهاجرت، اشتغال، سواد و سن روستایی خانوار مورد بررسی قرار گرفته است و سپس کلیه خانوارهای مزبور مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. در این بررسی تنها گروههای مشکل که از وضع استوارتری برخوردار بوده‌اند مورد مطالعه واقع شده‌اند. نادیده گرفتن سایر گروهها به خاطر دگرگونیهای سریع در آنها بوده است.

حاشیه نشینان مورد اشاره در این گزارش از نظر اهمیت به چهار گروه شیرازی، شهری غیرشیرازی، روستایی و عشایری تقسیم شده‌اند که به ترتیب ۹ درصد، ۶ درصد، ۴۷ درصد و ۲۸ درصد توزیع شده‌اند.

علل مهاجرت آنها به دو گونه عوامل دافعه و جاذبه ذکر شده است که از علل دافعه می‌توان خشک سالی، از دست دادن دام، بی‌خانگی و لامکانی، علل اجباری کوچ به همراه خانواده و سرزایی، تصرف زمین زراعتی توسط مالک و از عوامل جاذبه وجود کار بهتر و جاذبه زندگی شهری و رفاه و آسایش در شهر شیراز ذکر شده است.

* گزارش بررسی علل و عوامل مهاجرت روستائیان به شهرها (شهرستان شیراز)

دانشگاه شیراز - تیرماه ۱۳۵۷ - تعداد صفحات ۱۳۰.

در این بررسی که بیشتر ناظر بر تأثیر مهاجرت بر ساختار برون کوچان است، تنها مناطق روستایی شهرستان شیراز به عنوان جمعیت مورد مطالعه انتخاب شده‌اند. در تحقیق حاضر سه واحد مطالعه برای بررسی جنبه‌های گوناگون در سه سطح مختلف در نظر گرفته شده است:

الف - ده: اطلاعات کلی در مورد وضع طبیعی، تعداد کل جمعیت، منابع آب، تنوع کشاورزی، راه و ترابری، بازارهای داد و ستد، امکانات و تسهیلات بهداشتی و درمانی، آموزشی، رفاهی، وضع عمومی ده و قدرت جذب آن در ارتباط با میزان مهاجرت را روشن می‌سازد.

ب - مزرعه: اطلاعات خاصی در مورد کشت و زرع و بهره برداری و سود آوری کشاورزی از تعدادی از مزارع جمع‌آوری شده است.

ج - خانوار: مهمترین واحد این مطالعه است. کلیه خانوارهای حاضر در ده در زمان بررسی مورد پژوهش قرار گرفته‌اند و اطلاعات حاصله مبنای تمام داوریه‌ها و تجزیه و تحلیل‌ها در مورد متغیرهای اساسی جمعیتی و محاسبه میزان مهاجرت قرار گرفته است.

گزارش در مجموع در نه فصل تدوین شده است و به بررسی ویژگیهای عمومی روستاها، محاسبه میزان مهاجرت، خصوصیات جمعیتی، ویژگیهای مهاجرت، بهره‌وری کشاورزی و سودبخشی آنها و تک‌نگاری از ۱۸ روستایی که در مرحله نخست برای مطالعه انتخاب شده‌اند، پرداخته است.

*** پیشرفت اقتصادی و مهاجرت به شهر شیراز**
مطالعه در میان سرپرستان خانواده در شیراز
اکبر آقاجانیان - دانشگاه شیراز - آذر ماه ۱۳۶۵ - تعداد صفحات ۳۰

هدف از انجام مطالعه مقدماتی حاضر، بررسی وضع اجتماعی و اقتصادی مهاجرت در شهر شیراز می باشد. اطلاعات مورد استفاده در این مطالعه در اواخر تابستان سال ۱۳۵۹ در شیراز جمع آوری شده است. به این منظور با به کار گرفتن چهار چوب آماری سرشماری سال ۱۳۵۵ شیراز، از ۲۸۹۴ خانوار پیمایش اجتماعی به عمل آمده و اطلاعات کاملی به وسیله پرسشگران از خصوصیات دموگرافیک و بخصوص مهاجرت، وضع اقتصادی، شغل، درآمد و اطلاعات مربوط به مسکن در این تحقیق گردآوری شده است.

برمبای اطلاعات مربوط به مهاجرت، سرپرستان خانوار به سه دسته تقسیم می شوند: بومیان شیراز، مهاجران شهری و مهاجران روستایی. برای بررسی وضع اجتماعی - اقتصادی مهاجران از سه دسته متغیر نیز استفاده شده است، دسته اول متغیرهای اقتصادی که عبارتند از شغل، درآمد، سود که هریک به طریقی مستقیم یا غیر مستقیم به وضع اقتصادی مربوط می شوند. دسته دوم متغیرهای مربوط به شرایط مسکن و مالکیت و دسته سوم متغیرهای مربوط به خصوصیات مسکن و جمعیت خانوار. همچنین در این تحقیق خصوصیات دموگرافیک بر حسب مهاجرت نیز در ابتدا مورد بررسی قرار گرفته است.

*** چهار مقاله جمعیتی (مطالعه پاره ای از ویژگیهای جمعیتی استان فارس)**

کارشناسان مرکز جمعیت شناسی دانشگاه شیراز - آفرماه ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۷۱

تحقیق حاضر مشتمل بر چهار مقاله است. مقاله اول تحت عنوان «مطالعه ای در باره خصوصیات اجتماعی و جمعیتی نمونه ای از زنان استان فارس» حاصل مطالعه ای در تعدادی از روستاهای «دستان بومیر» از شهرستان شیراز است که هدف آن بررسی وضع باروری و مرگ و میر در دهات نمونه آن دهستان و در عین حال پی بردن به رابطه وقایع حیاتی با شاخص های مختلف اقتصادی و اجتماعی خانواده های مورد مطالعه است.

مقاله دوم تحت عنوان «باروری در نمونه ای از روستاهای فارس» موضوع کیفیت مولد و مرگ و میر و رشد جمعیت در مناطق روستایی فارس را به بحث گذارده و مقاله سوم تحت عنوان «علل و انگیزه مهاجرت گروه های حاشیه نشین شیراز» به بررسی حاشیه نشینان و علل مهاجرت آنها به شهر شیراز پرداخته و معتقد است که مهاجرت روستائیان به دلیل جاذبه شهری، صنعتی در شیراز نبوده است، زیرا جذب نشدگان در اقتصاد شهری الزاماً روستائیان نبودند، بلکه گروه های شهری و حتی شیرازیان و عشایر در تشکیل گروه های حاشیه نشینی سهم بسزایی داشته اند. این گروه ها اغلب نه بخاطر برخورداری از رفاه بیشتر، بلکه بر اثر عدم گذران زندگی از زادگاه خود آواره شده اند و به امید یافتن پناهگاهی به شیراز روی آورده اند.

در نهایت مقاله چهارم تحت عنوان «باروری در گروه های حاشیه نشین شیراز» به بررسی و مطالعه در مورد زنان شوهردار حاشیه نشین شیراز پرداخته و میزان باروری آنها را مورد مطالعه قرار داده است.

*** نظری اجبالی به حاشیه نشینی و برنامه ریزی**
سعید زاهد - مرکز جمعیت شناسی دانشگاه شیراز - خردادماه ۱۳۵۸، تعداد صفحات ۲۶

گزارش حاضر که به بحث پیرامون علل نبودن برنامه های طرح و اجرا شده در مورد بهبود وضع مهاجرین و حاشیه نشینان پرداخته، ضمن انتقاد به نظرات برنامه ریزان در گذشته، موضوع تعریف حاشیه نشین را مطرح کرده و معتقد است:

«حاشیه نشین کسانی هستند که در محدوده اقتصادی شهر زندگی می کنند و جذب نظام اقتصادی و اجتماعی شهر

نشده اند. و برای یافتن علل و عوامل دفع و جذب منجر به حاشیه نشینی، ابتدا تاریخچه مهاجرت های منجر به حاشیه نشینی را بررسی کرده و در زمانهای تشدید این نوع مهاجرتها به علت یابی آنها در نظام اقتصاد روستایی و شهری پرداخته است. طرح اسکان عشایر و انجام اصلاحات ارضی و تأسیس شرکت های سهامی زراعی و تعاونی تولید، کشت و صنعت ها و حمایت از محصولات صنعتی در مقابل محصولات کشاورزی از جمله علل زمینه ساز مهاجرت روستائیان به اطراف شهرها بوده که باعث درهم شکستن نظام اقتصاد روستایی و مهاجرت عظیم به سوی شهرها شده است.

توزیع نامتعادل ثروت در شهر و روستا، ایجاد اشتغالهای کاذب شهری، حمایت از اقتصاد شهری و بورس بازی زمین از جمله علل جاذبه مهاجرت شناخته می شود که باید دولت به وسیله برنامه ریزی های صحیح و مدون همراه با شناخت کامل از وضعیت اقتصادی و اجتماعی عشایر و روستائیان نسبت به برنامه ریزی های کوتاه مدت و میان مدت جهت حل این مشکل اقدام کند.

*** طرح کلی بررسی مساله مهاجرت در جامعه روستایی همدان**

امیر هوشنگ کشاورز، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، مهرماه ۱۳۵۵، تعداد صفحات ۱۲

هدف از تدوین این کتاب، ارائه طرحی جهت بررسی و شناخت مکانیزمهای اصلی مهاجرت و ویژگیهای آن در مقیاس جامعه روستایی کشور برای تنظیم و اجرای برنامه های روستایی است. در ابتدا طرح مساله یعنی مهاجرت مورد بحث قرار می گیرد. در این بحث علل و عوامل داخلی و خارجی مهاجرت یعنی عللی که از درون جامعه روستایی سبب نقل و انتقال نیروی کار می شود و همچنین اموری که موجب ایجاد شرایطی شده که روستائیان دیار خود را ترک کرده و جذب جامعه شهری شود، مورد بررسی قرار می گیرد. پس از آن ضرورت بررسی مساله در منطقه همدان و هدف و روش بررسی مورد اشاره واقع شده است. بر این اساس هر چند منطقه روستایی همدان در علل و انگیزه های اصلی که موجب مهاجرت، روستایی به شهر می شود با دیگر نقاط روستایی ایران شباهت دارد، لکن به علت ناهمگونی مناطق مختلف زراعی کشور، بدون شک این منطقه از نقطه نظر کمیت و کیفیت تاثیر عوامل مذکور ریا وجود عوامل موثر دیگری که ممکن است در مناطق دیگر اثر چندانی نداشته باشد ضرورت یک بررسی جامع از مساله مهم مهاجرت را ایجاب می کند.

*** پژوهشی درباره علل مهاجرت روستائیان به شهر در استان همدان (بررسی مقدماتی)**

دانشگاه بوعلی سینا، اسفندماه ۱۳۵۵ تعداد صفحات ۲۲

هدف از تهیه گزارش فوق شناخت علل و عوامل مهاجرت در روستاهای استان همدان می باشد. به این منظور گزارش در سه فصل تدوین شده است. نویسنده در ابتدا به بررسی کلی پدیده مهاجرت و حالات اساسی آن پرداخته و انگیزه های آن را تحت دو عنوان کلی عوامل دفع کننده بخش مهاجر فرست یا عوامل داخلی و عوامل جذب کننده بخش مهاجرپذیر یا عوامل خارجی بیان می کند. مقوله مهاجرت در گذشته و در سالهای اخیر که تعادل میان متغیرها دفع و جذب را از میان برده و توان متغیر جذب به نسبتی روزافزون افزایش یافته، در این بحث مورد بررسی قرار گرفته است.

فصل اول موضوع ویژگی های جمعیتی ساکنان ۱۳ روستایی نمونه با ۷۲۸ خانوار جمعیت و مسائل تولید و درآمد آنها را به بحث گذارده و در این رابطه به این نکته اشاره دارد که «در روستا نیروی کار اضافی هست و همین نیروی کار اضافی به شهرها و بخش صنعت روان می شود پس از آن جهت روشن شدن عوارض مهاجرت، ویژگی های مهاجرت در سالهای پیش از ۱۳۵۱ با مهاجرت در زمان بررسی هردو بیان و مقایسه می شود. نتیجه حاصل از این مطالعه نشان

می دهد که جوهر مهاجرت بر تفاوت های ارزش کار در روستا و شهر قرار داد. یعنی چون تلاش روستایی، هزینه روزافزون او را بر آورده نمی کند، لذا دیگر روستایی به عیث در روستا نماند، بلکه روانه بازار کار در شهر میشود. گذشته از عوامل اقتصادی که انگیزه اصلی و جوهر این مهاجرت است و در این مطالعه مقدماتی بر آن تکیه شده، عوامل دیگر فرهنگی، رفاهی، اجتماعی که در این مطالعه به آنها پرداخته نشده است نیز، تشدید کننده مهاجرت می باشند. در این نوع روند شهرنشینی در اثر ناهمگنی فرهنگ ها و سنت ها، مشکلات اقتصادی و اجتماعی پدید آمده و با خروج روستائیان از ده، نظام اقتصادی ده از هم پاشیده میشود و با سکونتش در شهر، عوارض اقتصادی، اجتماعی بسیاری به بار آورده می شود.

*** مهاجرت و معیشت در روستاهای هریز، شاه کندی، قره بناس استان همدان**

همایون رفعتی - دانشگاه بوعلی سینا - زمستان ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۹۴

گزارش حاضر دنباله گزارش «بررسی مقدماتی علل مهاجرت روستائیان به شهرها در استان همدان» است. روستاهای انتخاب شده کم و بیش نماینده سه تپ در بین ۱۳ روستای انتخاب شده برای بررسی مقدماتی است. تپ اول روستاهای غنی (نمونه هریز)، تپ دوم روستاهای میانه (نمونه شاه کندی)، تپ سوم روستاهای فقیر (نمونه قره بناس). تکیه اصلی این بررسی بر احساب درآمد روستائیان از فعالیت در روستا و کار در شهر (مهاجرت) استوار است.

در این بررسی در هر سه تپ روستا، سیمای کلی، نمودار هرم سنی، گروه های روستایی از نظر منابع معیشت و مهاجرت آنها به تفکیک مورد مطالعه قرار می گیرد.

در روستای «هریز» کل مهاجران در زمان بررسی ۷۳ نفر بوده که از این عده ۶۶ درصد کارگر مهاجر، ۲۷ درصد مهاجر تحصیلی و ۷ درصد مهاجر سرباز بوده اند. مهاجران همگی در گروه سنی ۲۴-۱۰ ساله قرار داشتند و مسئله مهاجرت در این روستا تأثیر منفی در زراعت (به علت نیروی انسانی) و دامداری داشته است. توقف خوش نشینان در این روستا بیشتر به خاطر تأمین مسکن و دامداری و قالی بافی است که در شهر امکان آنها وجود نداشته است. در روستای شاه کندی مهاجرین از گروه سنی ۱۵۶۴ ساله می باشند و به واسطه نزدیکی به جاده اسفالت همدان - ملایر بسیاری از آنها سحرگاه به شهر رفته و شبانه بر می گردند. مهاجرت در این روستا نیز تأثیر منفی بر زراعت، دامداری و قالی بافی آنها برجای گذاشته است و در عوض درآمد آنها را تا به نسبت ۱۳۱ درصد در شهر افزایش داده است.

بوجود آمدن شرکت سهامی زراعی و بیکار شدن زارعان از یک سو، تقاضای روز افزون بازار کار در شهر با دستمزدی به مراتب بالاتر از دستمزد های ده و حتی شرکت سهامی زراعی، جمعیت روستای قره بناس را به صورت خانواری و فرقی متوجه شهر ها کرده است. بطور کلی مهاجرت در این روستا از سونی درآمد ها را به میزان قابل توجهی بالا برد و از سوی دیگر به تضعیف پدیده های زراعت و دامداری در سطح بهره برداری خانوادگی انجامیده است. *** آدم، زمین و افتاب (بررسی جامع مردم کپر نشین ایرانشهر)**

مرکز پژوهش خلیج فارس و دریای عمان - سازمان برنامه و بودجه - تیرماه ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۲۰۲

در بررسی حاضر، گوشش شده است زندگی مردم کپرنشین ایرانشهر به شکلی دقیق و جامع تصویر شود. این مطالعه در واقع مکمل فصلی است که در کتاب ایرانشهر (نشریه شماره ۶ مرکز پژوهش) در شرح حال و روز کپرنشینان ایرانشهر آمده است. بررسی با گزارش مختصری در باره موقعیت اقتصادی ایرانشهر و شکل و شمایل اجتماعی آن شروع می شود. بررسی جوامع روستایی و عشایری و چگونگی تحول جوامع یاد شده و همبستگی اوضاع اقتصادی و اجتماعی کنونی آنها از بحث های اصلی گزارش است.

در رابطه با مهاجرت در این تحقیق چنین می خوانیم:
 «شایر و روستائیان به علت خشکسالی، بیکاری، فقر و تنگدستی و ظلم و ستم اربابان و ظالمان، زادگاه و محل کار و سکونت خود را ترک کرده و به ایرانشهر مهاجرت کرده اند. خشکسالی و بیکاری در تمام سالها مهمترین علل مهاجرت بوده، ولی از سال ۲۶ به بعد تحصیل فرزندان یکی از علل مهاجرت است...»

۸۰ درصد خانواده های اطراف ایرانشهر مهاجرت کرده و درصد بقیه، فرزندان مهاجرتی هستند که در ایرانشهر متولد شده اند. از ۱۲۱ خانوار، ۲۳ درصد تا قبل از ۱۳۳۰ و ۸ درصد در سالهای ۱۳۳۰ تا ۱۳۳۵ به ایرانشهر مهاجرت کرده اند. در سال های ۳۶ تا ۴۵، ۲۵ درصد مهاجرین به ۲/۵ برابر دهه قبل افزایش یافته و در دهه بعد مهاجرت با درصد بیشتر فزونی یافته است.

*** موقعیت کشاورزی و بررسی مسائل روستا و روستائینی در استان کرمانشاهان**

عبدالحسین ملکاتیان - انتشارات ؟ - سال ؟ - تعداد صفحات ۴۸

هدف اساسی از تدوین گزارش فوق بررسی وضعیت اقتصادی و اجتماعی استان کرمانشاهان (باختران فعلی) است که به این منظور نویسنده مطالب خود را به بحث پیرامون موقعیت اقلیمی و جغرافیایی، کشاورزی و دامداری، تولید و عرضه محصولات کشاورزی، توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها و مهاجرت روستائیان و بالاخره اشاره به شرکت های تعاونی زراعی و تولید روستایی و شرکت های سهامی زراعی اختصاص داده است. در مجموع بیشتر نوشته ها به مطالب فوق ارتباط دارد و به مسئله مهاجرت نگاهی گذرا و سریع شده است. آنچه در این تحقیق در رابطه با مهاجرت آمده می توان به شرح زیر خلاصه کرد:

«تحت هیچ شرایطی نباید اجازه داد که روستا به شهر منتقل گردد، بلکه باید از امکانات مالی و درآمد های ملی در راه توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاها استفاده شود و این امر مهم انجام نخواهد شد، مگر آنکه همه تسهیلات رفاهی و اجتماعی در روستا بوجود آید و با توسعه کشاورزی و استقرار صنایع روستایی و مواد غذایی و تبدیلی و غیره آنچنان محیط مساعدی بوجود آید که درآمد هر خانوار روستایی به تدریج و در طی چند سال آینده تقریباً هم سطح افراد شهری شود»
 «ن باید اجازه داد که طبقه دهقان که در روستا نقش حساسی را در تولید مملکت دارد با مراجعت به شهرها، تبدیل به مصرف کننده شود.»

*** بررسی وضع مهاجرت در روستاهای شهرستان سقز**

احمد انوشیروانی، ابوالفضل دانایی، محمد جواد عابدی - وزارت تعاون و امور روستاها - مرداد ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۳۰

هدف از انجام این تحقیق، بررسی و مطالعه مهاجرت در روستاهای شهرستان سقز است. در بررسی حاضر، علل و انگیزه های مهاجرت روستائیان و آثار و عواقب ناشی از آن در وضع اقتصادی و اجتماعی روستاها مورد پژوهش قرار گرفته است. در این تحقیق مسایل جمعیتی، عوامل تولید، سطح زیر کشت، مقدار اراضی ترک شده، تغییر عملکرد محصولات، میزان محصولات کشاورزی و دامی و به طور کلی وضع اقتصادی و اجتماعی روستاهای مهاجر فرست نیز مطالعه می شود.

برای بررسی وضع مهاجرت در این تحقیق، خانواده های ۱۷ روستای سقز بررسی شده و در هر دهه اساسی خانواده های مهاجر فرست لیست برداری شده در دهاتی که تعداد خانواده های مهاجر کمتر از ۱۰ خانوار بوده با همه آنها مصاحبه به عمل آمده است و در دهاتی که تعداد خانواده های مهاجر بیش از ۱۰ خانوار بوده با توجه به یکسان بودن وضع مهاجرت بین ساکنین در هر روستا، ۱۰ خانوار مهاجر به طریق نمونه گیری تصادفی انتخاب و مورد پرسش قرار گرفته اند.

بر این اساس، مهاجرت در دهات شهرستان سقز سابقه چندان طولانی ندارد و در گذشته نیز به ندرت روستائیان مبادرت به مهاجرت کرده اند. مهاجرت به صورتی دائم در روستاهای مورد مطالعه رواج نداشته و تعداد قلیلی مهاجرت دائم کرده اند. به طوریکه در ۱۷ روستای مورد مطالعه در سه سال اخیر (تا تهیه گزارش) فقط ۲/۶۵ درصد خانوارهای زارع و یک درصد خانوارهای خوش نشین به صورت دائم مهاجرت کرده اند. مهاجرین فصلی اکثراً به علت عدم مهارت به عنوان کارگر ساده جذب بخشها و شرکت های ساختمانی شده اند.

*** سایر گزارشات در باره مهاجرت:**

۱- مطالعات برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی استان سیستان و بلوچستان - سازمان برنامه و بودجه سیستان و بلوچستان - بهمن ماه ۱۳۵۶ - تعداد صفحات ۲۹۱

۲- خوش نشینان کردستان - بخش تحقیقات روستایی، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی - دانشگاه تهران - سال ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۴۶۱

۳- مساله افزایش جمعیت تهران و نکاتی پیرامون سیاست عمران کشوری - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - بهمن ۱۳۵۴ - تعداد صفحات ۸
 ۴- تحولات عمومی دموگرافیک در استانها و فرمانداریهای کل - محمد میرزایی - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی - دانشگاه تهران - مهر ماه ۱۳۴۹ - تعداد صفحات ۴۳

۵- تحقیق در باره برقراری نظام بیمه بیکاری در ایران - ضیاء مجدی - موسسه کار و تامین اجتماعی - وزارت کار و امور اجتماعی - تیر ماه ۱۳۵۲ - تعداد صفحات ۳۳
 ۶- جمعیت و کار برد آن در برنامه ریزی منطقه ای - فرح امین زاده - مرکز آموزش و پژوهش در برنامه ریزی منطقه ای - سازمان برنامه و بودجه - بهمن ماه ۱۳۵۲ - تعداد صفحات ۶۷

۷- اثرات اقتصادی و اجتماعی سد دارپوش کبیر - بررسی دهات نمونه زیر سد، مرحله قابل جلد اول - بخش عمران و مطالعات و اجتماعی دانشگاه شیراز - شهریور ماه ۱۳۵۳ - تعداد صفحات ۱۰۰

۸- غریب آباد، بررسی اقتصادی و اجتماعی اهل محله بلوچهای زاهدان - مرکز پژوهش خلیج فارس و دریای عمان سازمان برنامه و بودجه - شهریور ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۹۰
 ۹- سخنرانیها و گزارشهای نخستین سمینار بررسی مسائل اجتماعی شهر تهران - انتشارات موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - شهریور ۱۳۴۳ - تعداد صفحات ۵۵۲

۱۰- محیط شناسی فرهنگی شهرهای حاشیه کویر (گزارش سفر) - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - اردیبهشت ۱۳۵۶ - تعداد صفحات ۹۷
 ۱۱- زمین الدینی، طایفه مبارک (کتاب چهارم) - مرکز پژوهش خلیج فارس و دریای عمان سازمان برنامه و بودجه - آبان ماه ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۱۰۵

۱۲- بررسی اقتصادی و اجتماعی روستاهای بیرجند - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - اسفند ماه ۱۳۴۶ - تعداد صفحات ۲۰۰
 ۱۳- بررسی اقتصادی و اجتماعی روستاهای قلعه بربر - تحقیق از حسین تقی پور - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - اسفندماه ۱۳۴۷ - تعداد صفحات ۱۴۲

۱۴- بررسی اقتصادی و اجتماعی روستاهای قوچان، موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - اردیبهشت ۱۳۴۸ - تعداد صفحات ۱۸۶

۱۵- بررسی جمعیت و مسائل نیروی انسانی جامعه روستایی آذربایجان شرقی - دکتر حسین آیش - موسسه تحقیقات اجتماعی و علوم انسانی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز - آذر ۱۳۴۷ - تعداد صفحات ۱۸۶

۱۶- بررسیها و پژوهشهای اجتماعی، تک نگاری روستای ایور - سازمان پژوهش علمی و شناسایی برجستگان و خدنگزاران جامعه ایرانی - وزارت دربار سابق - آبان ۱۳۴۸ - تعداد صفحات ۸۰

۱۷- بررسی اقتصادی و اجتماعی روستاهای دوه گر - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - مهرماه ۱۳۴۸ - تعداد صفحات ۱۵۶

۱۸- ایرانشهر، طرحی از شهر و فصلی در شرح حال و روز مردم کپرتشین - مرکز پژوهش خلیج فارس و دریای عمان - سازمان برنامه و بودجه - اردیبهشت ۱۳۵۵ - تعداد صفحات ۱۵۰

۱۹- بررسی حاشیه نشینی و علل و نتایج آن در استان فارس - مرکز جمعیت شناسی دانشگاه شیراز - خرداد ماه ۱۳۵۶ - تعداد صفحات ۲۲

۲۰- کارخانجات مونتاز، اولویت های اقتصادی ایران، اقتصاد شرکت - حسن توانائیان فرد - ناشر: قسط - آذر ۱۳۵۹

۲۱- سیاستها، راهبردها، روند و ابعاد شهرنشینی در ایران - محمد علی زاده، کاظم کازرونی - دفتر جمعیت و نیروی انسانی معاونت امور اقتصادی وزارت برنامه و بودجه - تیرماه ۱۳۶۵

۲۲- نقش شهرهای کوچک در توسعه ملی - برگردان شعله نوری - مدیریت امور عمران شهری و مسکن وزارت برنامه و بودجه - تیرماه ۱۳۶۵

۲۳- کپرتشینان پوشر - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران - مرداد ۱۳۵۱ - تعداد صفحات ۳۴

۲۴- ایرانیان بازگشته از عراق (پی گیری جریان جذب) مقطع اول، گزارش دوم - نوشته حسین لاجوردی - دانشکده علوم اجتماعی و تعاون - بهمن ماه ۱۳۵۱

۲۵- بیابان (پژوهش های علمی) مطالعاتی در باره اوضاع اجتماعی و اقتصادی روستای لالازبان «سنان» - عنایت الله رنجبر - مرکز تحقیقات مناطق کویری و بیابانی ایران - دانشگاه تهران - شماره ۹، سال ۱۳۵۷

۲۶- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد بهبهان، آغاچاری، شهرک وحدت، یاسر - انتشارات بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی سال ۱۳۶۲

۲۷- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - شهرک شهید صباغان، شهرک طالقانی، بنیاد مهاجرین جنگ تحمیلی سال ۱۳۶۲

۲۸- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد آبادان، خرمشهر، شادگان - بنیاد مهاجرین جنگ تحمیلی سال ۱۳۶۲

۲۹- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان، بنیاد دشت آزادگان - بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی سال ۱۳۶۲

۳۰- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد ذوق و شوش، بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی سال ۱۳۶۲

۳۱- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - شهرک حر، شهرک بلال، شهرک آزادی، شهرک فجر، شهرک سلمان - بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی سال ۱۳۶۲

۳۲- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد زاهرمن، رامشیر - بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی، سال ۱۳۶۲

۳۳- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد شوش، گتوند، شهرک شهید علم الهدی، شهرک کمیل - بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی - سال ۱۳۶۲

۳۴- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد اهواز، شهرک ابوزر، شهرک سمیه - بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی - سال ۱۳۶۲

۳۵- آمارنامه مهاجرین استان خوزستان - بنیاد ماهشهر، هندجهان، بنیاد سربندر - بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی - سال ۱۳۶۲

۳۶- وضعیت اجتماعی، اقتصادی و تأسیسات عمومی در مناطق روستایی کل کشور به تفکیک استان، انتشارات واحد آمار و برنامه ریزی جهاد سازندگی، تهران، جهاد سازندگی، سال ۱۳۶۲، تعداد صفحات ۳۳

۳۷- مطالعات در باره اوضاع اجتماعی و اقتصادی روستایی رکن آباد (سنان) نگارش، عنایت الله رنجبر، دانشگاه تهران، مرکز تحقیقات مناطق کویری و بیابانی ایران، سال ۱۳۵۷، تعداد صفحات ۵۸

۳۸- ایرانیان بازگشته از عراق (پی گیری جریان جذب) از علی پورطلاتی - دانشگاه تهران - موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی - سال ۱۳۵۱

۳۹- روش و اندازه گیری مهاجرت در استان لرستان، سازمان برنامه و بودجه استان لرستان

عوامل ساختاری تورم در ایران

دکتر احمد فرجی دانا

مقاله حاضر خلاصه‌ای است از تحقیقی که در سال ۱۳۶۱ توسط آقای «دکتر احمد فرجی دانا» پیرامون عوامل ساختاری تورم در ایران انجام گرفته و در بهار سال جاری برای چاپ در «اطلاعات سیاسی - اقتصادی» بازنویسی شده است. در این مقاله پس از ذکر مقدمه‌ای در مورد تورم، ساختار اقتصاد ایران و عوامل تورم‌زا در آن به اختصار مورد بررسی قرار گرفته است.

فرایند رشد دانست. در واقع وقتی کوشش‌های فراوانی برای سرمایه‌گذاری می‌شود عدم تعادل کلی میان ظرفیت تولید کل، یا مجموعه کالاهای قابل تصرف موجود، و سطح تقاضای کل ایجاد می‌گردد. زیرا تقاضای کل شامل مجموع مخارج مصرفی و سرمایه‌گذاری است. هرگاه مخارج سرمایه‌گذاری زیاد باشد، اختلالاتی دروسائل پرداخت بوجود می‌آید که به ترقی قیمت‌ها منجر می‌شود. از این رو در کشورهای درحال توسعه، «نرخ رشد قابل تحمل» مطرح است. تورم رشد، که زاده تامین مالی قبلی تشکیل سرمایه است، و مسائل تولید جدیدی ایجاد می‌کند و در اقتصاد جهش‌های ساختاری و نیروهای محرک جدیدی را برمی‌انگیزد. مساله کشورهای درحال توسعه این است که چگونه تورم را با توسعه اقتصادی سازگار سازند و تورم را چگونه هدایت و مهار کنند تا توسعه اقتصادی ممکن شود. مثلاً در کشورهای آمریکای لاتین میان اقتصاد دانان «ساختارگرا» بحثی درگیر است. (۳) دسته اول، تورم را با توسعه اقتصادی ناسازگار می‌دانند، اما از نظر گروه دوم تورم نتیجه‌گیر ناپذیر توسعه است. بدان‌سان که اگر بنحو مؤثر وجدی با تورم مبارزه شود، توسعه نیز متوقف می‌شود. بنابراین مساله اصلی توسعه است نه کنترل تورم که وسیله‌ای برای سیاست توسعه تلقی می‌شود.

وانگهی رشد اقتصادی مسئول تغییر ساختارهای اقتصادی است و تورم را ناگزیر طولانی می‌کند. در مراحل اولیه رشد، تا آنجا که دستگاه تولید - اگر سانحه طبیعی یا سیاسی رخ ندهد و بی آن که اختلالات سختی میان عرضه و تقاضا پدید آید - به آسانی جوابگوی افزایش نیازها باشد تا آن حد که فنون جدید سیاست اقتصادی، مهار کردن وضع عمومی اقتصاد را امکان‌پذیر سازد، تورم‌های کوتاه چندان خطری ندارند. اما به تدریج که رشد

انواع تورم را از دیدگاه می‌توان تحلیل کرد: یکی از نظر خاستگاه تورم که از این لحاظ تورم ناشی از فشار تقاضا، تورم ناشی از فشار هزینه، و تورم ناشی از ساختار قیمت‌ها را پیش روی داریم. دیگری از دیدگاه خصلت تورم که در این صورت پایه نوع متفاوت تورم اتفاقی، تورم ناشی از وضع عمومی اقتصاد و تورم ساختاری (۱) و روبرو خواهیم بود.

تورم ساختاری یازدهه موقعیتهایی است که به کندی تغییر می‌پذیرد مانند ساختار جمعیت، و یا مولود عوامل نهادی سیاسی یا اقتصادی است که به هر حال ناهماهنگی‌ها و عدم تطبیق‌های آسیب‌شناسی و پایداری را میان جریانهای پولی و جریانهای کالاها و خدمات موجب می‌شود. (۲) توسعه توسعه نیافتگی، تغییر انگاره (Pattern) مصرف و مصرف‌گرایی، شهرنشینی و به افزایش، گسختگی و یکپارچه نبودن اقتصاد و برون‌گرایی، رشد سرطانی «سومین» یا تولید اولیه نهائی که به بخش خدمات معروف است، ساختار جمعیت به ویژه جمعیت شاغل و توزیع آن میان گروه‌های فعالیت از ساده به پیچیده و از ابتدائی به تخصصی، پوشش نارسای «هزینه‌های انسانی» و تخصیص ناپایز نیروی انسانی برای ارضای حداقل مصرف، اضافه مصرف و مصرف غیرمستقیم، و غیره... همه از عوامل ساختاری است که دائم تقاضای پولی کل را بر عرضه کل فزونی می‌بخشد.

پس از مقدمه‌ای درباره تورم ساختاری، پاره‌ای از عوامل ساختاری تورم‌زا و تورم پرور، بناگاهی به مورد ایران، بررسی می‌شود.

تورم و توسعه

۱ - تورم ساختاری رami توان محصول فرعی

- ۴۰ - مهاجرت روستائیان به شهر خرم‌آباد در سال ۱۳۶۲ - سازمان برنامه و بودجه استان لرستان - تعداد صفحات ۱۷.
- ۴۱ - گزارش مقدماتی بررسی حاشیه نشینی و علل و نتایج آن در استان فارس - محمد کریم منصوریان و علیرضا آیت‌اللهی - دانشگاه شیراز، سال ۱۳۵۶، تعداد صفحات ۱۱.
- ۴۲ - انگیزه مهاجرت روستائیان به شهر - اخترمهین یانو، بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز، ۱۳۵۷ (رساله دوره لیسانس).
- ۴۳ - گزارش جویندگان کار مهاجر - اداره بررسیهای بازار کار وزارت کار و امور اجتماعی، شماره اول - بهمن ماه ۱۳۵۴ (جوزه انتشار نیافته).
- ۴۴ - بررسی شدت و علل مهاجرت از نقاط مختلف فارس به شیراز - حسین ادیبی، بخش عمران ملی دانشگاه شیراز، سال ۱۳۴۷ (رساله).
- ۴۵ - بررسی جوامع حاشیه نشین در شهر شیراز - اسدی خوانساری، بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز، سال ۱۳۵۵ (رساله).
- ۴۶ - بررسی مهاجرت نیروی انسانی ایران به کشورهای خلیج فارس، محمد کاظم اعتمادی، بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز، سال ۱۳۵۶.
- ۴۷ - پژوهشی در علل و نتایج حاشیه نشینی در ایران - یک مطالعه تطبیقی - محمد حسن بحرانی - بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۵ (رساله).
- ۴۸ - مطالعه وضع مسکن حاشیه نشینان - قمر تاج نباتی، بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۷ (رساله).
- ۴۹ - چگونگی مهاجرت و مسئله تامین اشتغال مهاجرین به مراکز شهری - سهراب بهداد، ناصر اردوخانی و زهرا عنایت - تاریخ شروع ۱۳۵۴ (گزارش).
- ۵۰ - نظری به وضع مهاجرت‌های داخلی ایران - محمدحاشم پسران، مؤسسه تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران.
- ۵۱ - مهاجرت از روستا به شهر و عواقب اقتصادی آن در ایران - اجرای طرح برای شورای پژوهش‌های علمی کشور - محمدحاشم پسران با همکاری ناصر اردوخانی و فرهاد یغماتی - سال ۱۳۵۳.
- ۵۲ - بررسی مهاجرت نیروی انسانی به کشورهای خلیج فارس - نوریه دبلی بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۷.
- ۵۳ - بررسی خصوصیات اقتصادی و اجتماعی مهاجرین در مروست - صدیقه جشدیدی - بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۳.
- ۵۴ - کپرتشینان - علی حاج یوسفی، مؤسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران.
- ۵۵ - تحول شهرنشینی و مسائل شهری در ایران - محمدعلی حسین‌نژاد حلاجی - بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۶.
- ۵۶ - بحثی پیرامون عوامل مؤثر در مهاجرت نیروی انسانی در ایران - مجموعه سخنرانیهای نخستین سمینار مسائل جغرافیای ناحیه‌ای ایران، محمد حصصی دانشگاه ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد - سال ۱۳۵۴.
- ۵۷ - اختلاف و مشابهت مهاجران شهری و روستایی به مروست - زینت‌السادات حمیدی - بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۳.
- ۵۸ - ناسازگاری، زندگی مدرن یافت قدیم، عاملی برای مهاجرت از این بافت به بافت جدید شهر - محمد هادی خزانی - بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۷.
- ۵۹ - بررسی کوتاهی از مساله مهاجرت در بلوچستان - رضا دانشور - تهران - رواق - سال ۱۳۵۷.
- ۶۰ - تعیین حداقل وسعت اقتصادی در رابطه با مهاجرت زارعین زیر سد داریوش کبیر - گزارش نتایج سمپوزیوم سیاست کشاورزی ایران - غلامرضا سلطانی - دانشگاه شیراز - اردیبهشت ماه ۱۳۵۷.
- ۶۱ - تحرک مکانی و شغلی نیروی کار در ایران - نوروز علی مهری‌پور - بخش عمران ملی و جامعه شناسی دانشگاه شیراز - سال ۱۳۵۷.